

ja Bajuka leta 2000, na oblast z zmago na volitvah povzpela desnica pod vodstvom Janeza Janše. Sledil je mandat krize, ko je vlado vodil Borut Pahor in je prvi mandat DZ, ki ni zaključil redne mandatne dobe, temveč je bil DZ po treh letih razpuščen. Šesti sklic DZ, izvoljen leta 2011, je Gašparič poimenoval *Čas novih strank?* Vprašaj na koncu je pomenljiv, saj vsiljuje razmišljanja, ali gre za novosti med strankami, ali je to že nov čas ...?

Poglavje o značilnostih parlamentarnega dela ponuja pravi vpogled v način dela DZ, v zakulisje pravil, tipologije poslanskega dela, strukturo parlamenta, na odnos med vladajočo koalicijo in opozicijo, pokaže, koliko je poslanec sploh samostojna oseba, ki razmišlja s svojo glavo in dela po svoji vesti in v kolikšni meri je le orodje stranke.

Poglavje *Poslanec Državnega zbora Republike Slovenije* predstavlja poslanca kot posameznika. Pomemben element poslančeve svobode je bila v preteklosti njegova imuniteta, ki pa je bila prepogosto razumljena in uporabljena v napačnem smislu. Danes pa pravzaprav ni več zanimiva, saj, kot opozarja Gašparič, se je številno zahtev po uveljavitvi imunitete drastično zmanjšalo. O tem pričajo tudi tabele, ki jih je Gašparič vključil v svoje besedilo. V knjigi tudi sicer najdemo zelo veliko tabelarnega gradiva, ki je zelo dobrodošlo. Med temi tabelami naj omenim tudi seznam vseh poslancev v dosedanjih mandatih Državnega zbora. Pred omenjenim seznamom poslancev je Gašparič svoj pregled zgodovine DZ zaključil s podpoglavjem *Parlament in zaupanje*, kjer je z zanimivimi primeri iz zgodovine opozoril na dileme zaupanja v parlament in politiko na sploh.

Knjiga Jureta Gašpariča o Državnem zboru RS je slika razvoja Slovenije po osamosvojitvi, je slika politične kulture in je slika splošnega stanja v slovenski politiki. Knjigo je vredno prebrati ne le zaradi vpogleda v ta del slovenske zgodovine, pač pa jo morebiti v teh politično turbulentnih časih uporabiti kot ogledalo, zato da v njej vidimo stanje, ki se ga da tudi izboljšati in nadgraditi.

Bojan Balkovec

S patri smo si bili dobri: tri stoletja brežiških frančiškanov. Zbornik znanstvenih razprav (ur. Jože Škofljanec). Krško: Zavod Neviodunum; Ljubljana: Brat Frančišek, 2013. (Zbirka Brežiške študije; 4) 488 strani.

Po nekoliko daljšem premoru, ki mu je verjetno botrovala tudi vsega našega življenja dotikajoča se gospodarska kriza, saj je pripomogla k precejšnjemu

uspavanju izdajateljske dejavnosti, so brežiški zanesenjaki izdali novo knjigo iz zbirke Brežiške študije. Poleg njihovih naporov je ob tem uspehu treba po-hvaliti tudi domačine, ki so za materialom za objave v seriji knjig Brežiške študije ponovno pobrskali po na podstrešjih odloženih škatlah in po družinskih arhi-vih, v katerih se marsikje skrivajo tovrstni »zakladi«. S tem ohranjajo živ spomin na ljudi, ki jih ni več, pa tudi na dogodke in zanimivosti iz življenja kraja v preteklosti in izkazujejo svojo pripadnost in ponos, da so njegovi krajan. Dejstvo je, da imajo sistematično obdelano zgodovino večinoma le večji kraji, Bre-žice pa med te gotovo ne sodijo. Vendar Brežičani z izdajanjem Brežiških študij uspešno zapolnjujejo tovrstni primanjkljaj.

Tokratni zvezek nosi številko 4, vsebinsko pa gre za zbornik referatov, ki so jih avtorji predstavili na simpoziju, posvečenem 350. obletnici prihoda fran-čiškanov v Brežice. To je glavni razlog, da se je med avtorje člankov uvrstilo mnogo frančiškanskih pa-trov, ki se zaradi lastnega interesa zanimajo za svoj red, njegovo zgodovino in redovna pravila. Ko pa so se frančiškanski bratje naselili v manjšem kraju, v na-šem primeru v Brežicah, so hote ali nehoti spremi-njali tudi življenje domačih prebivalcev. Ob tem so člani samostanske družine ves čas živeli pod budnim očesom domačega prebivalstva. Njihovo delo je bilo v manjšem kraju veliko bolj opaženo in odmevno, kakor bi bilo v večjem mestu, ljudje pa so zato tudi veliko prej opazili, da katero od dejanj, ki ga je naredil kateri od patrov, ne sodi na seznam dovoljenega v vodilu samostanskega reda. Obsojali so jih eni bolj in drugi manj strogo, končno besedo pri ugotavljanju prekrškov pa je običajno imel samostanski gvardijan ali celo provincialno vodstvo.

Z izgonom patrov in porušitvijo cerkve jeseni leta 1941 so Nemci sobivanje patrov in Brežic prekini-li, povojna oblast pa ni omogočila njihove vrnitve. V nekdanji samostan se je naselila gimnazija, molk o frančiškanih pa je bil med prebivalstvom tako tr-den, da mnoge generacije gimnazijcev še dolgo po zaključku svojega šolanja niso vedele, da so vsaj štiri leta po znanje zahajale v poslopje nekdanjega samo-stana.

V zborniku so članki smiselno razvrščeni, zajema-jo pa vsa področja delovanja reda in življenja brežiške redovne skupnosti. Po uvodnih besedah aktualnega župana Ivana Molana, Staneta Zoreta, provinciala reda manjših bratov, in urednika Jožeta Škofljanca je o redu manjših bratov in slovenski frančiškanski provinci pisal pater Robert Bahčič. V prvem delu svojega članka je osvetlil začetke reda, ki ga je v 13. stoletju ustanovil Frančišek Asiški, v drugem delu pa je opisal razvoj province sv. Križa, ki jo danes tvorijo franči-škanski samostani na slovenskih tleh, od leta 1514 dalje. Na njegov članek se neposredno navezuje čla-nek patra Viktorja Papeža, ki je predstavil provinci-alne statute od 16. do konca 19. stoletja ter okoliščine

in vzroke, ki so botrovali njihovemu nastanku. Poleg statutih je pojasnil tudi pomen vodila kot temeljne listine reda, vsaka ustanova pa ima ob vodilu tudi svoje konstitucije, ki vsebujejo osnovno normativno ustanove in odražajo namene ustanovitelja, njenega duha, naravo in značaj, zdrava izročila in podedovane vrednote ustanove. Ob tem konstitucije določajo tudi način vodenja ustanove in disciplino članov, inkorporacijo in formacijo članov kot tudi vsebino redovnih zaobljub.

Dr. France Dolinar je čas, ko so v Brežicah delovali frančiškani, postavil v širši družbeni okvir. Poseben poudarek je namenil razmeram v drugi polovici 19. in prvi polovici 20. stoletja; zlasti v slednjem so skrajne ideologije (fašizem, nacizem in komunizem) pripomogle k uničenju frančiškanske samostanske postojanke v Brežicah, ki ga je označil za eno prvih žrtev okupatorjevega nasilja pri nas.

Dr. Jože Škofljanec, ki se že več let posveča raziskavam, katerih tematika so frančiškani in frančiškanski samostanski red, je osvetlil razmere ob naselitvi frančiškanov v Brežicah. Ko so Brežičani ugotovili, da za duhovno oskrbo vseh župljanov potrebujejo več kot župnika in dva kaplana, so se po navadah takratnega časa s prošnjo, da v Brežicah ustanovijo svojo redovno hišo, obrnili na redovnega provinciala Žigo Beltrama, ki je živel v Ljubljani. Ko je bila odločitev o postavitvi frančiškanskega samostana v Brežicah že v veljavi, so z različnimi darovnicami poskrbeli tudi za njegovo materialno podstat. Ta se je kasneje izkazala za nezadostno, saj se je gradnja prvega samostana in cerkve zaradi pomanjkanja denarja zavlekla preko pričakovanih rokov. Da bi samostanska skupnost lahko živel, so bili brežiški frančiškani deležni nekaterih darovnic, npr. Marije Julijane Frankopan, ki je naredila ustanovo s kapitalom 2000 goldinarjev. Kasneje so frančiškani prejeli denar tudi od ustanov, za katere so osnovni kapital dobili iz oporok nekaterih brežiških meščanov in duhovnikov okoliških župnij, voljenega za njihovo vzdrževanje. Sicer pa so bili menda vsaj prva leta po nastanku samostana frančiškani z živili tako dobro preskrbljeni, da kolekture, s katero so običajno zbirali hrano na terenu, sploh niso potrebovali.

Življenju in dejavnosti brežiških frančiškanov v 19. stoletju se je posvetil dr. Matjaž Ambrožič. Kot glavni vir za članek je uporabil samostansko kroniko, ki so jo skozi obdobja bolj ali manj redno in natančno pisali, kljub temu pa daje obilo podatkov o dogajanju v samostanski skupnosti. Patri so namreč na prelomu 18. v 19. stoletje za krajši čas prevzeli še delo, ki naj bi ga opravljala župnija. Ko je nastopil mir in je župnijo spet vodila škofijska duhovščina, je bilo treba poskrbeti za ponovno vzpostavitev redovne discipline v samostanu. Vendar tudi ta mir ni trajal dolgo, saj je položaj ponovno močno vzburkala marčna revolucija leta 1848. Vzrok nespoštovanja redovne discipline, opazen v pogosti menjavi gvardijanov, je avtor pri-

pisal temu, da naj bi provincialno vodstvo v brežiški samostan pošiljalo najbolj »problematične« patre, pa tudi pogosto napeti odnosi med brežiškimi frančiškani in domačimi župniki niso ravno pripomogli k umiritvi razmer, v katerih bi samostanski bratje lahko zaživel mirno in zgledno.

Ključne dogodke v delovanju brežiškega samostana v 20. stoletju je opisal p. Mihael Stanislav Vovk. Najprej je 29. januarja 1917 dopoldan potres močno prizadel samostansko cerkev in samostan, poleg razmajanih stavb pa je ponovno delno razdejal redovno skupnost, saj so se novinci in njihov magister preselili v frančiškanski samostan v Nazarje, odselili pa so se tudi nekateri člani samostanske družine. Drug udarec za brežiške frančiškane je predstavljal začetek druge svetovne vojne, saj so jih Nemci že takoj ob prihodu v Brežice aprila 1941 izgnali na Hrvaško. Še isto leto so začeli z rušenjem cerkve, od katere so ostali le zidovi prezbiterija. Po koncu vojne so se frančiškani sicer skušali vrniti v Brežice, vendar je nova oblast naredila vse, da do tega ni prišlo.

Nekaj naslednjih člankov je posvečenih materialni dediščini frančiškanske redovne skupnosti v Brežicah. Prvi med njimi je članek dr. Helene Seražin o arhitekturi frančiškanske cerkve in samostana ter fazah gradenj, v katerih sta bila zgrajena. Avtorica je s primerjavami z gradnjami drugod po avstrijsko-nemškem prostoru uspela arhitekturo samostanskega kompleksa vključiti v širši geografski prostor in politične razmere, ki so s spreminjanjem pristojnosti oblastnih organov in posledično usmerjanjem dotoka denarja krojile njegovo gradnjo tako po podobi in uporabnosti kakor po časovnih okvirih.

Ikonoografijo sv. Antona Padovanskega, ki mu je bila posvečena brežiška samostanska cerkev, in njegovim upodobitvam na Slovenskem se je posvetila dr. Ana Lavrič. Nanizala je veliko primerov, saj spada sv. Anton Padovanski med najbolj priljubljene svetnike zahodnega krščanstva, ljudje pa so se mu priporočali v najrazličnejših potrebah in stiskah. Na navedenih slikah oz. kipih je najpogosteje upodobljen z njemu pripadajočimi atributi (lilija, knjiga, Dete Jezus), ne manjka pa tudi upodobitev, ki prikazujejo katerega od mnogih, njemu pripisanih čudežev.

Pater Felicijan Pevec je opisal samostansko knjižnico v Brežicah. Ker je bil v brežiškem frančiškanskem samostanu občasno še noviciat, bratje pa so se ob pastoralni dejavnosti in pomoči vernikom posvečali še študiju moralne teologije, je bila samostanska knjižnica bogato založena. Po več selitvah danes večino ohranjenega knjižnega fonda hranijo v samostanu Sv. Trojica v Slovenskih Goricah. Knjižni fond obsega tudi nekaj inkunabul, avtor pa se je posebej posvetil še knjigam s področja medicine in farmacije. Da so imeli v vsakem samostanu posebnega knjižničarja in da morajo vsako leto porabiti določeno vsoto denarja za nabavo knjig, pa je zahteval že generalni kapitelj leta 1633.

Pater Felicijan Pevec žal ni dočkal izdaje pričujoče knjige, zato je med zadnjimi članki v njej objavljenih še nekaj njemu posvečenih spominskih zapisov. Čeprav je živel v frančiškanskem samostanu v Novem mestu, kjer je bil »dobra duša« tamkajšnje knjižnice in arhiva ter tisti med frančiškani, »ki mu je zgodovina in kulturna dediščina najbližje«, je s svojimi nasveti ostalim avtorjem veliko pripomogel k nastanku tokratne številke Brežiških študij.

Dr. Matija Ogrin je predstavil tri doslej (skoraj) nepoznane frančiškanske pisatelje retorske proze s konca 17. in iz 18. stoletja. V svojem članku ugotavlja, da je bila pridiga v baročni dobi in daleč v 19. stoletje oblikovana s številnimi literarnimi prvini, čeprav je bila v prvi vrsti pastoralno besedilo.

Dr. Matjaž Barbo se je posvetil predstavitvi cantuala, ki je edina muzikalija med ohranjenim arhivskim gradivom brežiškega samostana. Cerkvena glasba frančiškanov se je od 17. stoletja dalje povezovala s posebnostmi ubožnega reda, v tem okviru pa so se v 18. stoletju izoblikovale tudi določene kompozicijske značilnosti.

Pater Emanuel Hoška je v svojem članku opisal sistem vzgoje in izobraževanja v frančiškanskem samostanu v Brežicah. Frančiškani so imeli že pred razglasitvijo sklepov tridentinskega koncila oblikovan lastni šolski sistem s šolami gramatike, filozofije in teologije. Čeprav je bil šolski program manj zahteven od jezuitskega, je dajal dijakom osnovno humanistično izobrazbo in dovolj znanja latinščine

za nadaljevanje študija. Na prispevek patra Hoška se navezuje članek dr. Mirana Špeliča, ki se je osredotočil na predstavitev rokopisa, ki obravnava spoved in popravo škode kot temo v učnem programu. Analiziral je tudi dodatek k spisu, v katerem je prikazana praksa odslovitve spovedanca pred podelitvijo odveze, potrebo po ponovitvi neveljavne spovedi, spraševanje pri spovedi, spovedno molčečnost, vrsto in menjavo naložene pokore in obveznost povračil škode. Ugotavlja, da je za samostane posameznega reda veljalo, da je njihova pastoralna praksa zaradi enotnega vodila in kroženja osebja po samostanih podobna.

O začetkih in delovanju javne osnovne šole v Brežicah, za katero imajo po uvedbi zakonodaje o obvezni državni šoli zasluge tudi brežiški frančiškani, je pisal dr. Branko Šuštar. V krajih, kjer so obstajali samostani, se je oblast namreč najprej obrnila na predstojnike samostanov in poizvedela, ali je kateri od samostanskih bratov sposoben in pripravljen prevzeti poučevanje katerega od šolskih predmetov. Na njihovo pomoč je računala tudi pri organizaciji šolskega procesa, brežiški frančiškani pa so v državni šoli poučevali do leta 1871.

Pater Silvin Marijan Krajnc je opisal socialno misel in delovanje bratov patrov Angelika in Romana Tominca, ki sta s svojim vzgojnim, kulturnim in socialnim delom v 20. stoletju izobraževala ljudi in s konkretnimi dejavnostmi blažila socialne stiske delavcev, brezdomcev, zapornikov in drugih, na rob družbe odrinjenih ljudi.

Brežiški frančiškanski samostan je bil ves čas delovanja tesno vpet v dogajanje v kraju in njegovi okolici. Povezanost ljudi in samostana je slikovito opisala dr. Ivanka Počkar. Poleg zapisov pripovedi svojih informatorjev je za prikaz njihovih odnosov uporabila tudi župnijsko kroniko. Patri so župniku in kaplanom namreč pomagali skrbeti za potrebe faranov; posebej so se udeleževali pri oskrbi bolnih in umirajočih.

Kot priloge so na koncu zbornika objavljene nekatere listine, pomembne za nastanek in bivanje frančiškanov v Brežicah, ki jih hrani Arhiv Slovenske frančiškanske province. Prva je transkribirana in prevedena listina, s katero so frančiškani dobili povabilo, naj se naselijo v Brežicah, druga pa darovnica Marije Julijane grofice Abensperg in Traun, roj. grofice Frankopan, s katero je pri gospostvu Brežice naredila ustanovo za vzdrževanje brežiškega frančiškanskega samostana. Tretjo prilogo predstavlja listina, s katero je provincial Anton Lazari sprejel omenjeno darovnico in v imenu frančiškanov prevzel obveznosti, ki so izhajale iz nje, četrta pa opis večjih prenov v cerkvi in modernizaciji samostana od potresa 1917 do začetka druge svetovne vojne, kot se jih je spominjal br. Luka Vodošek. Kot peta priloga je objavljen spominski zapis p. Henrika Damiša o izgonu frančiškanov iz Brežic, šesto predstavlja zapis pogovora z Ivanom Johnom Cvetkovičem iz Avstralije, ki je bil kot mlad

fant leta 1941 samostanski vrtnar, prilogi 7 in 8 pa sta seznam predstojnikov frančiškanskega samostana in seznam bratov frančiškanov, ki so umrli v brežiškem samostanu.

Iz prispevkov v knjigi je razbrati, da so si bili nek-daj Brežičani s samostanom pogosto veliko bližje kakor z domačim župnikom. Ker nalog in razlikovanja med njimi niso dobro poznali, so od obojih pričakovali korektno duhovno oskrbo, ki je bila pri frančiškanih bolj pestra, saj so bili številčnejši od župnijske duhovščine, poleg tega pa jim je bila verjetno bolj všeč popustljivejša pastoralna praksa, ki so jo našli pri frančiškanskih bratih. Frančiškani so se očitno znali ljudem približati bolj kot župnijski duhovniki.

Brežiški župniki so na tovrstno dogajanje gledali z večjim ali manjšim razumevanjem, mnoge med njimi pa je ravnanje ljudi jezilo. Iz citiranih zapisov je slutiti, da so nekateri župniki frančiškane dojemali kot konkurenco tako pri številu vernikov kot pri oskrbi z živežem, saj so ljudje samostan z darovi in zlasti ob kolekturah oskrbovali s potrebnimi živili. Po navedbah v člankih o kakršnem koli pomanjkanju v samostanu kronika namreč le redko poroča, če pa že, je k njemu pripomogla slaba letina in njeni posledici draginja ter vsesplošno pomanjkanje. Svojo jezo nad patri frančiškani je v župnijski kroniki večkrat v zelo sočnem jeziku, v katerem ni izbral izrazov, strel sel župnik Jurhar. Nič bolj prizanesljiv ni bil tudi do vseh ostalih, če se mu kaj ni zdelo prav ali po njegovih merilih. Obregnil se je ob obisk »napačne« maše v nedeljo ali vključevanje v družbo tretjerednikov in celo ob po njegovem »neustrezno« naročanje tiska ter podobno.

K obredom k frančiškanom so poleg Brežičanov hodili tudi okoliški prebivalci, ki jih oddaljenost ni motila in so nekateri prihajali tudi po uro in več daleč. Frančiškani so imeli z župniki okoliških župnij prijaznejši odnos kot z mestnimi. Veliko je k bolj množičnemu obiskovanju frančiškanske ustanove pripomogla tudi samostanska cerkev, ki so jo ljudje kljub nekaterim pomanjkljivostim, avtorji na primer ponekod omenjajo odstopanje tlaka v cerkvi, dojemali kot svetlejšo, lepšo in prijaznejšo od župnijske. Priljubljen je bil tudi njen glavni patron sv. Anton Padovanski (13. junija), ki pa ga večinoma niso dobro ločili od sv. Antona »Prašičkarja« (17. januarja). Zato so se s prošnjami za zdravje prašičev na svetnika obračali ob obeh godovnih praznikih in na oba svetnika.

Knjiga na razumljiv način obravnava tematiko, ki je večina bralcev v podrobnostih ne pozna prav dobro. Meniško življenje in pravila meniškega življenja so za večino nepooblaščenih še vedno nekoliko prekrita s tančicami skrivnosti. Literatura o teh vsebinah je za branje laikov običajno prezahtevna ali v tujem jeziku, ki ga povprečni bralec ne obvlada dovolj. Ker jo večinoma hranijo specialne knjižnice, je težje dostopna, vse naštetu pa tovrstno tematiko

dela še bolj mikavno. Nova knjiga v zbirki Brežiške študije take težave nekoliko uravnava, za lažje razumevanje pa je na koncu dodan še seznam z razlago posameznih pojmov in kratic. Urednik je poleg frančiškanskih patrov, ki življenje svojega reda najbolj poznajo, uspel nagovoriti zavidljivo število uglednih znanstvenikov, ki so pripravili prispevke za simpozij in zbornik. Čeprav se članki po kvaliteti in vsebinah med seboj razlikujejo in ima vsak avtor svoj pogled na obravnavano tematiko, prinaša knjiga veliko novih spoznanj o samostanu in o njegovem vklapljanju v življenje malega kraja in njegovem vplivanju na brežiški vsakdan.

Knjiga se po obliki, velikosti in barvi lepo vključuje v celotno zbirko, njeno naslovno stran in hrbet pa ob fotografiji mestnega predela s samostanom kot poseben simbol krasi fotografija cveta dali je. Roža, ki so jo v Brežice prinesli frančiškani in jo gojili na svojem vrtu, je postala pravi modni hit med brežiškimi gospodinjami. Ob zagnanosti uredništva pa lahko upamo, da bodo tudi Brežiške študije vsaj v takem obsegu in kvaliteti kot do sedaj, cvetele še naprej.

Alenka Kacičnik Gabric

Boris Golec: Valvasorjeva hiša v Krškem – napačna in prava. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2013, 148 str.

Že ob samem naslovu se zastavi vprašanje – kako je mogoče napisati knjigo, ki obsega skoraj 150 strani, o Valvasorjevi hiši v Krškem, pravzaprav o dveh Valvasorjevih hišah, o napačni in pravi. Po koncu branja pa se izkaže nekaj drugega, namreč koliko truda, časa, raziskovanja in trdne volje je potrebno, da je bila popravljena zmot, ko so leta 1894 neutemeljeno pritrčili spominsko ploščo na hišo, ki z vklesano letnico 1609 nad vhomom sporoča svojo veliko starost. Nedvomno je zmot, ki so hranile ali še hranijo naš narodni ponos, v zgodovinopisju več in potrebni so dokazi, trdni bolj kot kamen, da prepričajo tudi tiste, ki bi se po vsej sili hoteli oklepati starih »resnic«.

Zamislimo se lahko še ob nečem – ali je tako zelo pomembno, da spominska plošča visi na pravi hiši ali je morda vseeno, kje je obešena, ali pa je celo odveč, da je sploh obešena, saj počasi ne bo več hiše brez kake plošče? Toda ne gre toliko za samo ploščo in njeno pravilno namestitvev, kakor za poznavanje nekega zgodovinskega dejstva, ki ne more in ne sme biti potrjeno iz kakršnih koli že razlogov in želja.

Prvo poglavje ima naslov *Zgodba o dveh Valvasorjevih hišah na kratko*, v katerem avtor za neučakanega bralca, ki ne zmore tratiti dragocenega časa in nima trdne volje, kakor sam takoj spočetka zapiše, na de-